

LAPIN SOTE-LAUSUNTO

1 Lähipalvelut jokaisessa kunnassa

Sote-järjestämislaki 2 luku, § 11 palvelustrategia

Jokaisessa kunnassa on saatavilla usein tarvittavat sote-palvelut lähipalveluna. Lähipalvelut voivat olla myös sähköisesti asiakkaan lähelle tuotettuja (esim. etälääkäri, etäpsykoterapia).

Lähipalvelujen määrittely tulee sosiaali- ja terveydenhuollon yleislakien uudistamisessa olla selkeää. Lapin maakunnan osalta lähipalvelut voisivat olla perustason sosiaali- ja terveystalveluja, jotka ovat lähellä ja saavutettavia, usein / päivittäin / viikoittain tarvittavia (esim. kotiin annettavat palvelut, avovastaanotto, neuvolatoiminta, asumispalvelut). Edelleen erityistason sosiaali- ja terveystalveluita voisivat olla palvelut, joita tarvitaan ehkä kerran kuukaudessa / vuodessa / elämän aikana, päiivystysluonteisia, erityisosaamista vaativaa (esim. perheoikeudelliset palvelut, vammaispalvelut, lastensuojelu, terveystalvelukeskussairaalat). Näitä erityistason palveluja voisi keskittää alueellisesti tai seutukunnallisesti, sisältäen lähelle asiakasta jalkautuvaa toimintaa tai etätoimintaa.

Lapin matkailusta johtuen lähipalvelujen tarve voi vaihdella kausittain suuresti. Tämä on huomioitava palvelujen järjestämisessä ja suunnittelussa sekä sote-maakuntien rahoituksessa.

2 Osaamisen varmistaminen ja jakaminen etänä / jalkautuen

Sote-järjestämislaki 2 luku, § 8

Useimmissa Suomen kunnissa on hankaluuksia saada ammattilaisia toteuttamaan lakisäätöisiä sote-tehtäviä. Toiminnan kaikissa ja kaikkien kuntien alueella sote-keskuksissa tulee olla mielekästä ja monipuolista sekä houkuttelevaa. Henkilöstöhallinnon ja sekä strategisen että lähijohtamisen keskeisiä tehtäviä on sote-maakunta-työn houkuttelevuuden parantaminen (alan veto- ja pitovoimatekijät).

Sote-maakunnan henkilöstöhallinto järjestetään keskitetysti ja paikallisesti (lähijohtaminen). Mentoringi ja muut työntekijöiden tehtäviin liittyvät tuen muodot tulisi olla mahdollisimman helposti saatavilla, joko sote-keskuksissa tai keskitetysti. Henkilöstön koulutus tulee olla kaikilla alueilla mahdollista, ja tiedon jakaminen sekä yhteistyö eri sote-alueiden välillä tulee varmistaa.

Yhtenäinen palkka- ja työ-/virkasuhdestrategia edistää työntekijöiden saatavuutta. Sote-maakunnan palkkojen tarkistus ja harmonisointi tulisi aloittaa jo väliaikaishallinnon aikana.

Saamen kielen ja kulttuurin mukaiset sote- palvelut ovat erityisen tärkeässä asemassa Lapin maakunnassa. Tähän liittyen henkilöstön koulutukseen ja osaamiseen on kiinnitettävä erityinen huomio sekä palvelujen suunnittelussa että rahoituksessa.

3 Kuntien kiinteistöriski, irtaimiston siirto

Voimaanpanolaki 4 luku

Mikäli maakunta ei jatka vuokrausta laissa määrätyn neljän vuoden kuluttua, riskinä kunnille voi olla tyhjilleen jäävät kiinteistöt, ja mm. niiden ylläpitokustannukset, mahdollisesti jäljellä oleva investointivelka tai mahdolliset purkukustannukset. Tyhjilleen jäävät kiinteistöt heikentäisivät kunnan taloutta, jonka vuoksi lakiin tulisi lisätä kompensoiva sääntelymekanismi. Epäedulliset vuokrasopimukset voivat rasittaa myös sote-maakunnan taloutta.

Sairaanhoidopiirien ja erityishuoltopiirien kuntayhtymät, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtäviin liittyvä kuntien ja eräiden kuntayhtymien irtain omaisuus siirtyisi sote-maakunnalle, ilman korvausta. Omaisuuden siirto voitaisiin kirjata kunnissa peruspääomaa vastaan, jolloin se ei lakiesityksen mukaan vaikuttaisi kunnan tulokseen. Kunnat ovat nykyisen lainsäädännön puitteissa kuitenkin investoineet merkittäviä pääomia sosiaali- ja terveystoimen sekä pelastustoimen irtaimeen omaisuuteen palvelujen järjestämiseksi. Näiden omaisuuserien ja kuntayhtymien peruspääoman jäsenkuntaosuuksien luovuttaminen maakunnille korvauksetta ei ole perusteltua.

Kunnan rahoitusasema (omavaraisuus, vakavaraisuus) tulee varmistaa sote-uudistuksessa. Kuntien tulee saada asianmukainen korvaus kiinteistöjen ja irtaimiston luovutuksista. Muutos ei saa aiheuttaa kriisikuntakriteeristön täyttymistä.

4 Sote-ostopalveluiden hankinta ja valvonta

Järjestämislaki 6 luku

Hankinta- ja sopimusosaaminen saadaan vahvemmaksi keskittämällä, mutta tarvitaan myös hyvää paikallistuntemusta. Sopimusvalvonnan tulisi olla objektiivista ja suunniteltua sekä tapahtua yhteistyössä muiden valvontaviranomaisten kanssa.

Valvonta koskee niin ostopalveluja kuin omaa tuotantoa. Ulkopuolista valvontaa tulee olla siis myös maakunnan omassa toiminnassa omavalvonnan lisäksi. Mikäli esim. lähipalvelut eivät toteudu lain mukaisesti, tulee sote-maakunnalle asettaa sanktiot, kuten nykyinen uhkasakko kunnille.

Kustannusmallien tulee olla läpinäkyviä.

5 Rahoituksen riittävyys ja perusteet, maakunnan verotusoikeus

Laki sote-maakuntien rahoituksesta

Valtion rahoitusrooli sotessa on kannatettava. Kokonaisveroaste ei saa nousta

Lapin alueen erityispiirteet ja -tarpeet tulisi huomioida rahoituksen määrittelyssä, kuten ikära-
kenne, matkailun kausiluonteiset isot vaikutukset palvelujen tarpeeseen, kylmä ilmasto, suurteolli-
suus, kaivostoiminta, välimatkat, harva asutus, tunturimaisuus, asumisen keskittyminen kyliin sekä
muut olosuhdetekijät (vrt. Uusimaan erillisratkaisu).

Lakiesitys edellyttää sairaanhoitopiirien ja muiden kuntayhtymien alijäämien kattamisen vuoden
2022 loppuun mennessä, joka vaikuttaa kuntien kustannuksien kehitykseen. Huomioitava on, että
sairaanhoitopiirien talouteen syntyy merkittäviä ja ennakoimattomia alijäämiä myös koronaepide-
mian vuoksi.

Verotulojen tasausjärjestelmään tehtävät muutokset vaikuttavat merkittävästi kuntien valtion-
osuuksiin. Tarvevakioindeksin mukainen lähtötila tulisi ottaa
huomioon siirtolaskelmissa. Valtionosuusjärjestelmänmuutoksen tasaus 100 euroon / asukas on
liian suuri. Tasausrajaa tulee alentaa tai se tulee poistaa kokonaan. Muutosrajoitin +/-100 euroa ei
ole siis kannatettava, vaan muutokset tulee korvata täysimääräisesti, eikä uudistus saa vaikuttaa
tuloja alentavasti.

Tarkasteluvuosina eivät voi olla nk. koronavuodet 2020-2021.

6 Saamenkieliset palvelut

Kielilaki

Kielellisten oikeuksien osalta lakiesitykseen on kirjattuna saamen kielen lautakunta, jonka tehtä-
vänä on kielellisten oikeuksien seuranta ja edistäminen. Se tekee myös ehdotuksia maakuntahalli-
tukselle, esim. käytännön palvelujen järjestämisestä. Saamelaiskäräjien toimintaan ei tulisi kuiten-
kaan muutoksia.

Saamelaisten kotiseutualueen kunnilta siirtyisi järjestämisvastuu sote-maakunnalle, jolloin saame-
laisten kotiseutualueen ulkopuolellakin on noudatettava saamen kielilain 3 luvun säännöksiä eli
henkilöllä olisi oikeus käyttää asioidessaan sote-maakunnan alueella saamen kieltä. Tämä koskisi
myös esim. muutoksenhakuprosesseja, sote-maakunnan toimielimiä, viestintää, tiedottamista.

Saamenkielen osalta rahoituksen on oltava samantasoinen kuten ruotsin kielen osalta. Sote-maa-
kunnan on varattava riittävästi resursseja koulutukseen, tulkkaukseen sekä kehitettävä rajat ylittä-
vää palvelua, jolla on vaikutusta myös kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Rajat ylittävät sote-palvelut

Rajakuntien joustavat sote-palvelut ja erityisesti ensihoito tulee turvata kuten nykyisinkin (yhteis-
työ Norjan ja Pohjois-Lapin alueilla). Rajat ylittävä yhteistyö tulee mahdollistaa jatkossakin kaikilla
pohjoismaisilla rajoilla ja kaikille kansalaisille.

Lainsäädännön tulisi myös mahdollistaa rajakuntien toimivaltaisten toimielimien muodostamisen sekä valmiussuunnitelmien laatimisen, esim. erilaisissa laajoissa kriisitilanteissa.

7 Pelastuslaitos, turvallisuus ja varautuminen

Laki pelastustoimen järjestämisestä

Pelastustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen ensihoidon synergiaetujen hyödyntäminen Lapissa ei välttämättä onnistu, sillä Rovaniemen pohjoispuolella pelastuslaitos toimii pääsääntöisesti sopimuspalokuntien varassa.

Tulvan torjuntakaluston ja -välineistön kehittäminen ja innovointi voisi olla Lapin pelastuslaitoksen tehtävänä. Tämän erityistehtävän lisäksi Lapin alueen majoituskapasiteetin käyttömahdollisuus tulisi huomioida esim. korona- tai muussa kriisitilanteessa.

Lapin pelastuslaitoksella on olosuhteista johtuen resurssi- sekä rekrytointiongelmia. Haasteellisista olosuhteista kuten pitkistä etäisyyksistä johtuvat erityispiirteet ovat johtaneet menojen korotuspaineeseen.

Varautumista helpottaisi, mikäli väestörekisteristä saataisiin tiedot vapaa-ajan asunnoissa vakituisesti, ympäri vuoden asuvista henkilöistä.

8 Lapin maakunnan kahden sairaalan malli

Laki sote-maakuntien rahoituksesta

Lapin sote-maakunnan tulee saada mahdollisuus kahden sairaalan malliin erityisperustein ja lainsäädännössä tulee varmistaa näiden rahoitus, kuten Uudenmaan ratkaisussakin.

9 Yksityinen palveluntuottaja sote-maakunnan palveluntuottajana

Sote-järjestämislaki 3 luku Palvelujen hankkiminen yksityiseltä palveluntuottajalta

Tarkoituksenmukaista, perusteltua ja toimivaa ulkoistamissopimusta ei ole syytä mitätöidä. Asiakkailta tulee olla mahdollisuus käyttää myös palveluseteliä palvelujen hankintaan.

Muuta huomioitavaa:

Sote-uudistuksen keskeisenä tavoitteena on yhdenvertaisten ja laadukkaiden sote-palveluiden turvaaminen, sekä pelastustoimen palveluiden saatavuuden, yhdenmukaisuuden ja vaikuttavuuden parantaminen. Uudistuksen myötä on mahdollisuus kehittää palvelujärjestelmää ihmisten tarpeiden ja kansantalouden näkökulmasta kestäväällä tavalla. Kustannusten kasvua voidaan hillitä palvelujärjestelmän tuottavuutta ja vaikuttavuutta kasvattamalla. Vain siten voidaan varmistaa, että jatkossakin kaikkialla Suomessa on varaa myös muihin tärkeisiin palveluihin, kuten varhaiskasvatukseen, koulutukseen ja kirjastoihin.

Lakiluonnoksessa ei kuitenkaan ole esitetty keinoja, kannustimia ja sanktioita, miten sote-maakunnat kykenisivät hillitsemään kustannusten kehitystä. Pikemminkin lakiluonnoksesta nousee huoli siitä, että sote-palveluiden kokonaiskustannukset nousevat uuden maakuntahallinnon myötä ja kokonaisverotus kiristyy.

Palveluiden järjestäminen ja tuottaminen pitää edelleenkin pitää erillään. Järjestäjällä on oltava mahdollisuus vertailla eri palveluntuotantotapoja ja valta päättää tuottaako se palvelut itse vai ostaako se niitä yrityksiltä tai järjestöiltä. Järjestölähtöinen, avustuksilla tuotettu toiminta tulee myös ottaa resurssiksi uudistuksessa. Mahdollisuus vertailla eri tuotantotapoja on perusedellytys kustannusten hillinnälle.

Kustannusten hillintä edellyttää myös sitä, että vastuu ja valta kulkevat käsi kädessä. Tämä tarkoittaa sote-uudistuksen kohdalla myös sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ja maakunnan välisen toimivaltajaon huolellista määrittelyä. Maakunnalle ei myöskään saa muodostua sellaista toimivaltaa, että se määrittää itse kustannuskehityksensä, jonka valtio ja/tai kunnat maksavat.

Sote-uudistuksen voimaan panoon liittyvien omaisuusjärjestelyiden yleisperiaate voidaan katsoa pääosin perustelluksi, mutta niiden hyväksyttävyyys riippuu kuitenkin siitä, miten omaisuuden siirrot kompensoidaan kunnille. Ehdotettu kunnille maksettavan kompensatiion laukaiseva taloudellisten menetysten raja-arvo (0,7 prosenttiyksikköä laskennallisesta kunnallisveron korotustarpeesta) on liian korkea. Korvaus tulisi myöntää, jos kunnan taloudellinen menetys on vähintään kolme miljoonaa euroa tai se vastaa vähintään 0,25 prosenttiyksikön laskennallista korotustarvetta kunnan tuloveroprosenttiin. Kompensatiota laskettaessa tulisi myös ottaa huomioon lakiluonnoksista poiketen kaikki omaisuuslajit. Korvauksen tulee siten kattaa myös kuntien osuudet maakunnille siirtyvien kuntayhtymien peruspääomista sekä maakunnille kunnilta siirtyvän irtaimiston. Tätä on edellyttänyt myös eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 65/2018 vp).